

Vývojové etapy európskych miest (procesy utvárajúce a formujúce európske mestá)

Janetta NESTOROVÁ-DICKÁ, Stela LOVACKÁ

Abstract: *The developmental stages of a city as a scene of rapid social, economic and technological transformation are concerned in the article. Different postwar situation of Europe implied different development of west and east European cities. Another substantial change in the understanding the role of a city was inferred after 1989. The newest phenomenon influencing the role and structure of the city is the globalisation. The fundamental features of socialist and fordist city as well as postsocialist and postfordist cities are concerned.*

Keywords: *city, socialist city, fordist city, postsocialist city, postfordist city*

Úvod

Mesto ako zložitý sociálno-priestorový organizmus formujúci sa stáročia na pozadí meniacej sa spoločensko-politickej klímy je dlhodobo inšpiratívnym objektom výskumu viacerých vedných odborov, najmä urbánnej geografie a urbánnej sociológie. Mestá dnes predstavujú centrá politického, hospodárskeho, administratívneho a kultúrneho života obyvateľov. V mestách (resp. urbánnom prostredí) sa v súčasnosti koncentruje väčšina obyvateľstva rozvinutých krajín, kde vysoká miera urbanizácie je znakom ekonomickej vyspelosti krajiny. Mestá sú v neustálom vývoji, prechádzajú zmenami odrážajúcimi prúdy a fenomény celosvetových politických a ekonomických systémov. V modernej urbánnej geografii ich možno považovať za dejiská zrýchlenej spoločenskej, ekonomickej a technologickej transformácie.

Súčasnú výskumnú tému svetovej urbánnej geografie nazerajú na mesto z rôznych aspektov a v rôznej mierke. Základom neustáleho poznávania mesta sú jeho priestorové variácie vo vývoji, či už medzi a vo vnútri miest štátu a medzi štátmi navzájom. Zo 60-tych rokov 20. storočia je známa vlna „novej urbánnej sociológie“ inšpirovaná Chicagskou školou amerických sociológov. V súčasnosti k známym odborníkom zaberajúcim sa urbánnym priestorom z oblasti geografie či sociológie patria napr. Castells, M. (2002), García, M. (2006), Harvey, D. (1985), Vranken, J. (2005), Pacione, M. (2001). Ich pozornosť sa sústreďuje na problematiku urbánnej diferenciacie, segregácie, sociálnej polarizácie, sociálnej inklúzie, exklúzie v urbánnom priestore miest rôznych mierok a z rôznych regiónov. Na Slovensku sa geografický výskum mesta orientuje predovšetkým na hlavné mesto Bratislava (Bezák, A., 1987, Korec, P., Ondoš, S., 2008; Ira, V., 2003; Andráško, I., 2006), ale taktiež i na ďalšie veľké mestá Slovenska (Slavík, V., 2005), Košice (Dická, J., 2007) a Prešov (Matlovič, R., 1998; Sedláková, A., Matlovič, R., 2005, Rosič, M., 2003, Czaková, G., 2008). Zo sociológov sa urbánnej problematike venujú Gajdoš, P. (2002), Pašiak, J. (1990) a Musil, J. (2001). Uvedené príspevky sa orientujú na vývoj mesta v nových sociálno-priestorových súvislostiach, sociálno-ekonomický potenciál miest v slovenskom a európskom kontexte, transformačné premeny intraurbánnych štruktúr post-socialistických miest atď.

Rozdielny povojnový vývoj Európy znamenal diferencovaný vývoj štruktúry miest západnej a východnej Európy. Historicky novším zlomom vo vývoji miest východoeurópskeho bloku bol politický zvrät v 90-tych rokoch 20. storočia. Najnovším fenoménom 21. storočia postihujúcim celý svet je globalizácia. Vo väčšine anglosaských príspevkov pojednávajúcich o európskych mestách sa adjektívum „európske“ viaže na mestá západnej Európy, pri mestách ostatných európskych regiónov sa zvyrazňuje historický kontext spojený so socialistickou vývojovou trajektóriou. Cieľom príspevku je stručne charakterizovať vývojové formy miest v základných regiónoch Európy formujúce sa v období po 2. svetovej vojne so zreteľom na mestá post-socialistického priestoru Európy, keďže v mnohých odborných publikáciách západnej kultúry (resp. chápaných i inverzne) absentujú. Uvedomujúc si základnú diferenciaciu štádií vo vývoji miest rôznych regiónov, hlavná pozornosť je venovaná industriálnej a post-industriálnej etape.

Vývoj európskych miest v 2. polovici 20. storočia

Európske mestá sa vyvíjali na pozadí historickej, politickej, ekonomickej a spoločenskej situácie jednotlivých štátov. Rozdielne ideologické koncepcie uplatnené v štátoch po 2. svetovej vojne rozdelili Európu na dva bloky – **západoeurópsky blok** štátov uplatňujúcich politiku kapitalizmu a trhovú sústavu riadenia a **východoeurópsky blok** socialistických štátov s centrálnym riadením ekonomiky. Celkovú atmosféru povojnovej Európy ešte zvýraznila desaťročia trvajúca studená vojna.

Pokusy o teoretické konštrukcie modelu európskeho mesta narážajú na dilemu generalizovaných pohľadov, pretože ako tvrdia Häussermann, H., Haila, A. (2005) mesto ako objekt výskumu nie je a nemôže byť „teoretickým objektom“. Abstraktné modely miest zlyhávajú z dôvodu obrovského rozmanitosti miest, aj keď niektoré odlišnosti možno zovšeobecniť – americké mestá sú v istých rysoch odlišiteľné od európskych, socialistické mestá odlišiteľné od fordistických a pod. Zjednodušene možno teda zhrnúť, že ekonomický systém uplatňovaný v politickom systéme konkrétneho štátu či regiónu má výrazne dopady na organizáciu a štruktúru urbánneho priestoru.

Pre mestá vyvíjajúce sa v regióne západnej Európy sa v druhej polovici 20. storočia ujal prívlastok „**fordistické**“ mesto. Fordizmus, pomenovaný podľa Forda, H. a jeho teórie riadenia, sa vyznačuje pasovou výrobou, ktorej hlavným cieľom je znižovanie finančných nákladov na výrobu pri neustálom zvyšovaní výroby. Masová produkcia mala výrazné dopady na urbánny priestor, či už na jeho fyzický alebo sociálny rozmer. Zmeny vo fyzickom priestore spôsobili najmä rozsiahle priemyselné areály koncernov, ktoré boli lokalizované v miestach s vysokou koncentráciou populácie. Následne vytvorením pracovných možností nastáva rozsiahla migrácia obyvateľstva z rurálnych oblastí spôsobujúca vysoký vzrast obyvateľstva vlastného mesta vo forme urbánnej populačnej explózie. V sociálnej oblasti nastáva statusová stratifikácia obyvateľstva do sociálnych tried podľa Marxovej predstavy - trieda robotníkov verzus trieda zamestnávateľov, resp. intelektuálov, ktorí riadia pracujúcu triedu. Castells, M. (1977) a Harvey, D. (1973) v tejto súvislosti považujú kapitalizmus za rozhodujúcu silu pôsobiacu na rozvoj miest. Fordistické mesto je generalizované mestom ťažkého priemyslu, v neskoršom štádiu sa vyznačuje výraznými procesmi aglomerácie, suburbanizácie, nárastom počtu veľkoobchodov, úpadkom vnútorného mesta, čo súviselo o. i. s automobilizáciou obyvateľov (Häusserman, H., Haila, A., 2005).

K mestám strednej a východnej Európy sa v 2. polovici 20. storočia viaže prívlastok „**socialistické**“ mestá odvodené od špecifického politického režimu a komunizmu. Socialistický systém ovplyvňoval rozvoj mesta od konca druhej svetovej vojny až do konca 80-tych rokov 20. storočia, t.j. 45 rokov utvárania sa špecifickej urbánnej organizácie socialistickej spoločnosti. Priestorová štruktúra socialistického mesta bola vytváraná prostredníctvom procesov zrýchlenej industrializácie a urbanizácie centrálnym riadením spoločnosti. Urbanizácia v socialistickom období bola plánovaná (s prívlastkom „kvantitatívna“, resp. „chromá“) a spôsobila modifikácie, resp. deformácie ako dôsledok centrálneho plánovania, ignorovania výhod vyplývajúcich z polohového potenciálu miest a zámerného brzdenia rastu najväčších miest (Musil, J., 2001 cit. Matlovič, R., 2004). Cieľom rozvoja socialistických miest bola sociálna rovnosť a eliminácia kapitalistickej triedy založenej na segregácii (French, R. A., Hamilton, F. E. I., 1979). S vytváraním mesta bez triednych a kultúrnych rozdielov dochádzalo k usmerňovaniu urbanizačných procesov. Najvýznamnejšiu pozíciu mala robotnícka trieda socialistickej spoločnosti. Aj keď, ako uvádza Smith, D. M. (1996), v čase socializmu existovala sociálna nerovnomernosť, avšak v menšej miere ako v kapitalizme. Vzhľadom na rozdielny nástup socializmu v jednotlivých regiónoch strednej Európy Rugg, D. (1972, cit. Matlovič, R., 2004) identifikuje na jednej strane nové mestá založené v ére reálneho socializmu a na strane druhej mestá čiastočne zmenené a založené v pre-socialistickom období. Zmeny v urbánnom priestore spôsobujú predovšetkým spomínané procesy industrializácie a urbanizácie, ktoré výrazne menia fyzický a sociálny priestor mesta predovšetkým prostredníctvom prudkého nárastu populácie, ktorej bývanie bolo riešené prostredníctvom blokovej výstavby monotónnych sídlisk lokalizovaných do vonkajšieho regiónu mesta. V urbánnej štruktúre socialistického obdobia nachádzame rozsiahle priemyselné areály orientované predovšetkým na ťažký strojársky, hutnícky a chemický priemysel.

Prirodzeným prechodom fordistického mesta je „post“ obdobie – **post-fordizmus**. Formoval sa ako reakcia na fordizmus a označuje nový systém kapitalistickej akumulácie kapitálu. V jeho pozadí stojí internacionalizácia a globalizácia priemyselnej výroby. Uvedený prúd vznikol ako odozva stagnujúcej ekonomiky vyspelých krajín v porovnaní s povojnovým obdobím druhej polovice 20. storočia. Transformácia fordistického mesta (resp. fordizmu) bola pozvoľná, začala sa objavovať v 80-tych rokoch 20. storočia v krajinách západnej Európy. Kľúčovými piliermi tohto smeru sa stali pojmy „diverzita, integ-

rácia, flexibilita, disperzia, decentralizácia a optimalizácia“. Kým v období fordizmu boli kľúčovými lokalizačnými faktormi umiestnenia priemyselného závodu zdroje nerastných surovín a pracovná sila, v post-fordistickom období je kľúčovou dostupnosť viažuca sa na dobrú infraštruktúru. Typickým pre toto obdobie je proces aglomerizácie. Pôvodne industriálne budovy prechádzajú renováciou, stávajú sa z nich inofunkčné budovy najmä na administratívne alebo umelecké účely.

Politický zvrät v závere 80-tych rokov 20. storočia v regióne strednej a východnej Európy znamenal otvorenie sa západným krajinám, prijímaním vplyvov a ich vzorcov spotreby a životného štýlu. Socialistické mesto sa transformuje do tzv. **post-socialistickej formy**, ktorá je „v zmysle štrukturalistických teoretických východísk produktom prechodnej etapy sociálno-systémových zmien socialistickej spoločensko-ekonomickej formácie na kapitalistickú spoločensko-ekonomickú formáciu“ (Matlovič, R., 2004). Ide o tranzitívne - dočasné vývojové štádium. Pre post-socialistické mesto je typický nárast terciarizácie, expanzia CBD (downtown), nové priemyselné areály (v podobe priemyselných parkov so sídlami viacerých podnikov, resp. firiem), rozvoj maloobchodu a veľkoobchodu, suburbanizácia, návrat na vidiek, enklávy luxusných adries a gentrifikácia. Šuleřová, M. (2006) za najvýraznejšie priestorové fenomény radí budovanie priemyselných zón a technologických parkov, administratívnych centier, nákupných a zábavných areálov a kultúrnych komplexov, modernizovanie infraštruktúry, renovácia mestských centier na vizuálne atraktívne miesta s dostatkom služieb, zábavy a príležitostí na podnikanie. V sociálnom priestore nastáva prirodzená stratifikácia obyvateľstva z pohľadu sociálneho statusu, čím predstava egalitárskeho mesta je zatratená. Udržiavanie a rekonštrukcia historického kapitálu je tak tiež vyjadrením mesta. Post-socialistické mesto je jav prechodný a trvanie éry post-socialistickej mesta je závislé od ukončenia transformácie. Respektíve už dnes možno uvažovať o období konca post-socialistickej transformácie, na ktoré poukazujú Ondoř, S., Korec, P. (2008), kde hlavné mesto Slovenska autori vidia už vo vývojovej forme ako „mesto ranného kapitalizmu“.

Mestá pod vplyvom globalizácie

Dynamika urbánnych štruktúr európskych miest je v ostatnom období podmienená vplyvom celosvetových zmien. V 90-tych rokoch 20. storočia sa pozornosť urbánnych geografov a sociológov sústreďuje na kategóriu globálnych miest. Hypotézu „globálneho mesta“ ako duálneho mesta vyslovila Sassen, S. (1991) poukázaním predovšetkým na globálne mestá - New York, Londýn a Tokyo. Výsledkom ekonomickej globalizácie je vytváranie medzinárodnej deľby práce. Globálna ekonomika sa postupne stáva medzinárodnou, flexibilnou, celosvetovo previazanou a rýchle reagujúcou na zmeny. „Kapitál prestal byť viazaný na miesto a lokálnu pracovnú silu“ (Šuleřová, M., 2006).

Globalizácia prináša fenomén ekonomizácie miest, t. j. mestá začali figurovať ako ekonomicke subjekty, súťažia s cieľom získania konkurenčnej výhody pre svojich obyvateľov. Pokiaľ uspíeť nedokážu, priepasť medzi nimi a úspešnými mestami sa môže prehĺbovať, šance na prosperitu a pozitívny vývoj neúspešných miest sa budú zmenšovať. Sassen, S. (1991) tvrdí, že mestá sa stávajú samostatnými aktérmi, ktorí sú nútení hrať sami a len tak uspíeť v globálnom súťažení. Kotler et al. (1999 cit. Langer, R., 2008) tvrdí, že „všetky európske mestá nemôžu prosperovať v ďalšom miléniu. Nové miléniu prinesie víťazov a porazených. Doslova sa hovorí o „vojne miest (*place wars*)“ (Beck 1997, in Langer, R., 2008).

Dôsledkom globalizácie je prílev mnohých priamych zahraničných investícií (PZI) a transnacionálnych korporácií (TNK) do regiónu Európy. Investičná atraktivita regiónov, miest a lokalít je v tomto kontexte dôležitá. Drahokoupil, J. (2004) uvádza, že regióny závisia od PZI a TNK. Ich prvou úlohou pre regionálny rozvoj, resp. trvaloudržateľný život je založený na „imaginárnom“ súťažení lokalít na prilákanie investorov. Regióny podliehajú kontinuálnemu hodnoteniu a definitívnym rozhodnutím investora môžu byť „odmenené“ alebo „potrestané“.

Tab. 1. Typy obyvateľov vplývajúce na verejný priestor mesta podľa Martinottiho, G. (2005)

Typ	Žiť	Pracovať	Konzumovať
Trvalo žijúce obyvateľstvo	Á	Á – N	Á
Dochádzajúce obyvateľstvo	N	Á	Á
Obyvateľstvo využívajúce služby mesta (city users)	N	N	Á
Biznismeni	N	Á	Á

Zdroj: Martinotti, G., 2005

Ako uvádza Martinotti, G. (2005), mestá v tomto konkurenčnom boji ovplyvňujú štyri typy obyvateľstva, ktoré sa od seba líšia na základe troch premenných – kde žijú, kde pracujú a kde konzumujú. Rozlišuje vlastnú populáciu na trvalo žijúce obyvateľstvo, dochádzajúce obyvateľstvo, *city users* (obyvateľstvo využívajúce služby mesta) a metropolitní biznismeni.

Záver

Komplex intrurbánnych štruktúr mesta v časovom priereze je skúmateľný z mnohých aspektov, resp. podľa mnohých kritérií. Rozvoj miest bol podmienený polohou, fyzickogeografickými pomermi, humánogeografickými pomermi, ekonomickým smerovaním, pozíciou v hierarchii miest, populačnej veľkosti, miestnej ekonomiky. V súčasnosti je dôležitá ich pozícia vo svetovej a regionálnej politike a myšlienka tzv. „put the city on the map“.

Na dnešný vývoj miest v post-socialistickom regióne najviac vplyva súhra činností aktérov v priestore. Ide o komplexný proces presadzovania zámerov predstaviteľov miest a ich obyvateľov. Mestá majú ambíciu zveľaďovať svoje prostredie, vytvárať vhodné podmienky pre bývanie, pre investorov, v nedávnej dobe ich zachvátil stavebný boom, v súčasnosti boj s ekonomickou krízou. Prestavby mesta smerujú k budovaniu novej tváre, obrazu jedinečnosti a unikátnosti v sieti miest.

Socio-priestorová mozaika akéhokoľvek mesta je daná najmä historicky. Materiálny základ, inštitucionálny potenciál a intraurbánna štruktúra mesta odzrkadľujú uplynulý život mesta. Ostatných viac ako 20 rokov v regióne strednej Európy je bohatých na celý rad transformačných zmien. Bertaud, A. (2006) prezentuje priestorové črty, ktoré mestá socializmom zdedili a ktoré boli vystavené rôznym premenám. Patria sem obytné panelové súbory s veľkou hustotou obyvateľstva lokalizované na okraji mesta, veľký počet chátrajúcich priemyselných areálov lokalizovaných v blízkosti centra mesta, nedostatok prestížnych malo-obchodných zariadení a služieb v centre mesta, slabo udržiavaná infraštruktúra neplánovaná na takú automobilizáciu a problémy s majetkovým vysporiadaním nehnuteľností nielen v centre mesta.

Kým na začiatku 90-tych rokov išlo predovšetkým o zmeny funkčného využitia centra mesta, v poslednom období sa zmeny týkajú prímestských zón a širšieho zázemia miest. Na druhej strane vplyvom globalizačných síl v priestore prenikajú do stredo európskeho priestoru nové procesy identifikovateľné najmä vo veľkých západoeurópskych mestách.

Premeny urbánnych štruktúr vyvolané transformačnými procesmi prechodu socialistického (resp. fordistického) mesta ku kapitalistickému mestu a globalizácie možno pozorovať, no len ťažko identifikovať, ktorý transformačný proces určuje konkrétnu premenu. Z uvedeného procesy formovania „*non-places*“, gentrifikácie, suburbanizácie, deindustrializácie, sociálneho bývania, národnostných dedín (*ethnic villages*), mestskej chudoby, sociálnej exklúzie, úpadok susedstva sa v jednotlivých transformačných obdobiach a v období globalizácie prelínajú.

Literatúra

- ANDRAŠKO, I., 2006: Sociálno-demografická dimenzia kvality života v Bratislave (vo svetle multivariačnej analýzy), *Folia Geographica* 10, 10–18.
- BERTAUD, A., 2006: The Spatial Structure of Central and Easter European Cities. In Tsenkova, S., Nedovic-Budic, Z. (eds.): *The Urban Mosaic of post-socialist Europe: Space, Institutions and Policy*. Springer.
- BEZÁK, A., 1987: Sociálno-priestorová štruktúra Bratislavy v kontexte faktorovej ekológie. *Geografický časopis*, 39, 3, 272–292.
- CASTELLS, M., 1977: *The Urban Question: A Marxist Approach*. London: Edward Arnold.
- CASTELLS, M., 2002: Local and global: cities in the network society. In *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 93, 5, 546–556.
- CZAKOVÁ, G., 2008: Suburbanizácia mesta Nitra v roku 2005. In *Mladí vedci 2008: vedecké práce doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov*. Nitra: UKF, 431–439, ISBN 978-80-8094-285-4.
- DICKÁ, J., 2007: A városi népesség térszerkezere Európa poszt-szocialista régiójában. *Tér és Társadalom*. 3. szám. Győr, Borítóterv: Galgóczy György http://www.rkk.hu/TET/2007_3/index.html
- DRAHOKOUPIL, J., 2004: Post-Fordist Capitalism in the Czech Republic: The Investment of Flextronics in Brno. *Sociologický časopis (Czech Sociological Review)*, 40, 3, 343–362.

- FRENCH, R. A., HAMILTON, F. E. I., 1979: *The Socialist City. Spatial Structure and Urban Policy.* John Wiley and Sons Ltd.
- HALL, T., 2006: *Urban Geography*, 3rd edition. London: Routledge Contemporary Human Geography Series. 198 s.
- HARVEY, D., 1973: *Social Justice and the City*, Arnold: London.
- HARVEY, D., 1985: *The Urbanization of Capital.* Oxford: Blackwell.
- HÄUSSERMANN, H., HAILA, A., 2005: The European city: a conceptual framework and normative project, In Y. Kazepov (Ed.): *Cities of Europe.* Oxford: Blackwell. 43–64.
- HORNÁK, M., HURBÁNEK, P., MICHNIAK, D., KÁČEROVÁ, M., ONDOŠ, S., 2008: Indikátory vybraných aspektov periférnosti na Slovensku. In DŽUPINOVÁ, E. et al. (eds.): *Periférnosť a priestorová polarizácia na území Slovenska*, Bratislava: Geo-grafika. 39–108. ISBN 978-80-89317-06-6
- HURBÁNEK, P., 2008: Vývoj priestorovej polarizácie na regionálnej úrovni na Slovensku v rokoch 1996-2008. *Geographia Cassoviensis*, 2,1, 53–59.
- GAJDOŠ, P., 2002: Mesto a jeho vývoj v sociálno-priestorových a civilizačných súvislostiach. *Sociológia*, 34, 4, 305–326.
- GARCIA, M., 2006: *Citizenship Practices and Urban Governance in European Cities.* *Urban Studies*, 43, 4, 745–765.
- IRA, V., 2003: The changing intra-urban structure of the Bratislava city and its perception. *Geografický časopis*, 55, 2, 91–107.
- KAZEPOV, Y. (ed). 2005: *Cities of Europe. Changing Contexts, Local Arrangements, and the Challenge to Urban Cohesion*, Blackwell Publishing.
- KESTELOOT, C., 2005. *Urban Socio-Spatial Configurations and the Future of European Cities.* In Kazepov, Y. (ed.): *Cities of Europe. Changing Contexts, Local Arrangements, and the Challenge to Urban Cohesion*, Blackwell Publishing, 123–148.
- KOREC, P., 2007: Vplyv post-industriálneho štádia vývoja spoločnosti a globalizácie na regionálny vývoj Slovenska. *Geographia Cassoviensis*, 1, 75–80.
- KOTUS J., 2006: Changes in the spatial structure of a large Polish city - the case of Poznan. In *Cities*, 23, 5, 364–381.
- LANGER, R., 2008: Place images and place marketing. [online]. Dostupné na internete: <http://ir.lib.cbs.dk/paper/ISBN/x656108206> (cit. október 2008)
- MARTINOTTI, G., 2005: Social Morphology and Governance in the New Metropolis. In Kazepov, Y. (ed.): *Cities of Europe. Changing Contexts, Local Arrangements, and the Challenge to Urban Cohesion*, Blackwell Publishing, 123–148.
- MATLOVIČ, R., 1998: Geografia priestorovej štruktúry mesta Prešov. *Geografické práce*, VIII, 1, 260 s.
- MATLOVIČ, R., 2000: Transformačné procesy intraurbánnych štruktúr Prešova ako odraz celospoločenských zmien v ostatnom decéniu. In Matlovič, R. (ed.): *Urbánny vývoj na rozhraní miléníí. Urbánne a krajinné štúdie* Nr.3, FF PU Prešov, 27–38.
- MATLOVIČ, R., 2004: Tranzitívna podoba mesta a jeho intraurbánnych štruktúr v ére postkomunistickej transformácie a globalizácie. *Sociológia*, 36, 2, 137–158.
- MEZEI, I., 2007: Changes in the Town Network in Slovakia. *Geographia Cassoviensis*, I., 123–126.
- MURRAY, W. E., 2006: *Geographies of Globalisation*, London: Routledge, 392 s.
- MUSIL, J., 2001: Vývoj a plánovanie miest ve střední Evropě v období komunistických režimů. *Sociologický časopis*, 37, 3, 275–296.
- ONDOŠ, S., KOREC, P., 2008: The rediscovered city: a case of postsocialist Bratislava. *Geografický časopis*, r. 60, č. 2, 199–213.
- PACIONE, M., 2001: *Urban Geography – a global perspective.* First published by Routledge, London. 663 s.
- PAŠIAK, J., 1990: *Sídlný vývoj.* Bratislava: Veda.
- RAINISTO, S. K., 2003: Success factors of place marketing: A Study of Place Marketing Practices in Northern Europe and the United States. [online]. Dostupné ja internete: <http://lib.tkk.fi/Diss/2003/isbn9512266849/> (cit. november 2008)
- ROSIČ, M., 2003: Vývoj a súčasný stav nezamestnanosti v okresoch mesta Košice. In: *Geografie XIV- Geografické aspekty stredoevropského priestoru*, Masarykova univerzita v Brne, 180–186.
- ROSIČ, M., 2008: Cestovný ruch, rekreácia a šport, In: *Územná prognóza regiónu Prešov – Disponibilitnosť územia Prešovského kraja pre vstup investorov – Výsledné riešenie*, Odbor územného plánovania, tvorby a ochrany životného prostredia, Prešovský samosprávny kraj, Prešov, 51–64.

- RUOPPILA, S., 2004: Processes of Residential Differentiation in Socialist Cities. Literature review on the cases of Budapest, Prague, Tallinn and Warsaw. European Journal of Spatial Development. <http://www.nordregio.se/EJSD>, Refereed Articles, 9, 24 p.
- SASSEN, S., 1991: The Global City, New York, London, Tokyo, Princeton University Press.
- SEDLÁKOVÁ, A., MATLOVIČ, R., 2005: Development of Residential Function of Prešov in Relation to the Perspective of its Inhabitants. Nová pozícia hraníc v zjednocujúcej sa Európe (geografia v poznávaní vývoja regiónov), 5. slovensko-česko-poľský seminár, Mojmírovce, UK Bratislava.
- SLAVÍK, V., KOŽUCH, M., BAČÍK, V., 2005: Big cities in Slovakia: Development, Planning, Contemporary Transformation. European Spatial Research and Policy, 12, 2, 47–69.
- SMITH, D., M., 1996: The Socialist City. In Andrusz, G., Harloe, M., Szelenyi, I.(eds.): Cities after socialism. Urban and regional change and conflict in post-socialist societies. Blackwell, Oxford, 70–100.
- SÝKORA, L., 2001: Post-communist city. XII Konwersatorium Wiedzy o Mieście. Miasto postsocjalistyczne - organizacja przestrzeni miejskiej i jej przemiany, Katedra Geografii Miast i Turyzmu Uniwersytetu Łódzkiego, Komisja Geografii Osadnictwa i Ludności PTG, Łódzkie Towarzystwo Naukowe. Łódź, 41–45.
- ŠULEŘOVÁ, M., 2006: Brno v proudu změn. Proměny vnitřní struktury Brna z pohledu vlivu globálních trendů. Urbanismus a územní rozvoj, 9, 1, 9–20.
- VRANKEN, J., 2005: Changing forms of solidarity: urban development programs in Europe. In Kazepov, K. (ed.) Cities of Europe: changing contexts, local arrangements, and the challenge to urban cohesion, London: Blackwell, 255–276.
- Website of Alain Bertaud, <http://alain-bertaud.com/>, (cit. október 2008)

Development Stages of the European Cities (Processes Forming and Shaping European Cities)

Janetta NESTOROVÁ-DICKÁ, Stela LOVACKÁ

Summary: The goal of the article was to briefly characterise the developmental stages in the basic regions of Europe after the Second World War with the closer detail to postsocialistic cities. The attention is drawn to industrial and postindustrial stages. Each ideology implemented in the regions of Europe shed light to understanding the role and the inner structure of the cities. The trajectories of west and east european cities differ. The west European cities were influenced by the fordism and later postfordism. They caused the intrinsic transformation processed described above. The east european processes were influenced by the ideology of communism and the cities were called socialist, after the fall of communism in 1989 – postsocialist cities.

Adresa autora:

RNDr. Janetta Nestorová-Dická, PhD.
Ústav geografie, Prírodovedecká fakulta,
Univerzita P. J. Šafárika
Jesenná 5, 040 01 Košice
janetta.dicka@upjs.sk

RNDr. Stela Lovacká, PhD.
Ústav geografie, Prírodovedecká fakulta,
Univerzita P. J. Šafárika
Jesenná 5, 040 01 Košice
stela.lovacka@upjs.sk